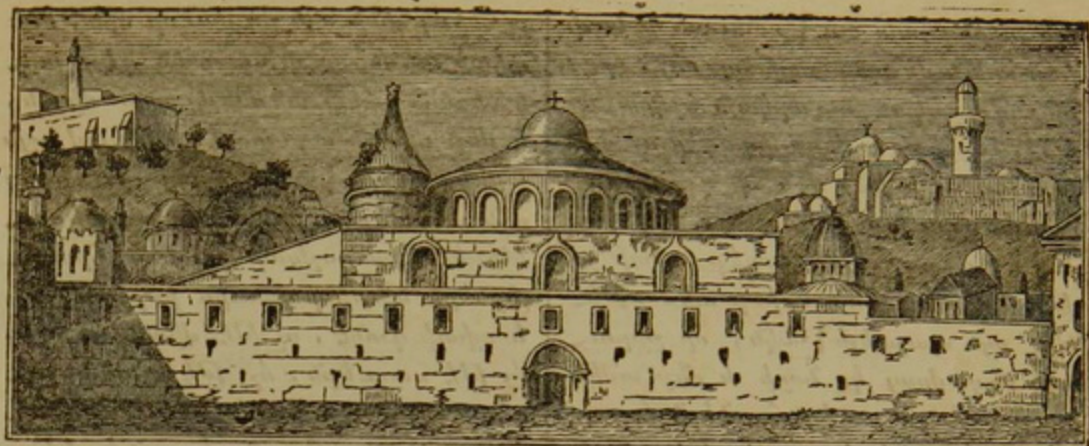

955-Ա2

Printed in Turkey

ՈՒԹՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 5.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՄԱՅԻՍ 31
1873.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՈՐԴԻՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Դարձեալ կ'ասեմ, որ կեանքն իրիտ անմեղ առիթ է մեր տեսութեան անկատարութեան համար, եթէ մարմինն չունենայ իւր վատ ազդեցութիւնն տեսութեան վերայ: Կեանքն առիթ է անկատարութեան, և այնպիսի իրական առիթ, որ ինքնին բաւական է իտաւարեցնելու այն փառաւոր տեսութիւնն, յորում կը կայանայ մեր ուրախութիւնն ու փրկութիւնն: Կեանքն, որ անշուշտ իւր ջրջանակի ամեն կողմէն, ամեն գծէն պէտք է որ դէպի աստուածային կեդրոնն ամփոփի. կեանքն, այնպէս, ինչպէս որ բնութենէն կը տրուի, ամեն

մանրամասն պտրագայից մէջ, պէտք է որ փոխարկի և լինի կենդանի և տեւական պաշտամունք: Բայց երկրաւոր և առօրեայ կեանքն, որ իւրաքանչիւրիս համար կապուած է ուրիշ հազարաւոր կեանքերու հետ, կապուած է ընկերականութեան հետ, կապուած է նիւթական պիտոյից հետ, կապուած է կորստական շահույց հետ, կեանքն այնպէս կտոր կտոր եղած է, այնպէս տարբեր և մանր մասներու բաժնուած է, որ բարեպաշտութեան արուեստ պէտք է, որ կարող լինի միութիւն տալ կեանքին և անսայթաք ճանապարհ յարդարել նորա առջև: Այլ կարող է պարծիլ, թէ ինքն չը յաւիտականի կենաց հրապուրներէն

Շարունակութիւն և վերջ: Երես Գ:

այլ անընդհատ առ Մատուած կը նայի
իւր ամեն մի պարապմանց մէջ, որոց
անընդմիջական առարկայն երկրաւոր
է : Ո՛վ կարող է միշտ մտադիր ու ար-
թուն լինիլ և իւր մէն մի գործն աւ-
տուածային կեքով դրոշմել : Ո՛վ կա-
րող է յուսալ, թէ երբէք պիտի չը
վերպի, չը կորուսանէ իւր տեսութե-
նէն այն պաշտելի Լաւն, որ շարու-
նակ մեզ վրայ կը նայի և մեր ամեն
քայլափոխերն սւ խորհրդներն կը դի-
տէ : Ո՛վ չը գիտէ, որ ո՛չ թէ միայն
երկար ժամանակ, այլ մի ժամու, մի
վայրկենի, մի ակնթարթի մէջ անգամ,
երբ Մատուծոյ տեսութիւնն կը կորու-
սանեմք, իսկոյն Մատուծոյ որդիու-
թենէն կը փոխարկիմք յորդի աշխար-
հի :

Վ երջապէս, եթէ ձեր մտայ տե-
սարանին առջեւ ամփոփէք այն ամեն
առիթներն, որք Մատուծոյ որդւոց
տեսութիւնն կը խաւարեցնեն, եթէ
նոցա վերայ յաւելուք կրօնքի դէմ
եղած բոլոր խօսքերն ու գրուածներն,
եթէ ՚ի հաշիւ առնուք այն շփոթու-
թիւնքն, որովք կը շփոթին պարզ
մոքերն վիճասէր աստուածաբանու-
թեան շնորհիւ. եթէ նկատէք Մա-
տուծոյ նուիրելի պաշտամանց վերա-
բերեալ անվերջ վէճերն ու մաքա-
ռումներն, եթէ իմանաք, թէ կար-
ծեցեալ կրօնն որչափ կը նսեմացնէ
ճշմարիտ կրօնի մեծութիւնն ու գե-
ղեցկութիւնն, անշուշտ կը զարմա-
նաք թէ ինչպէս տակաւին կենդանի
է Մատուծոյ տեսութիւնն իւր որդ-
ւոց ոմանց մէջ ուստուածային պատ-
կերի գլխաւոր դժերն նոցա վերայ դը-
րոշմուած, և կը փառաւորէք երկնա-
ւոր Հայրն, որ այսքան ամպոց մէջէն
դարձեալ արձակած է այսքան ճառա-
գայթներ :

(Օրհնեալ լինի ուրեմն, եղբարք,

օրհնեալ լինի այն լուսաւոր օրն, երբ
պիտի տեսնեմք զՄատուած դէմ յան-
դիման, պիտի տեսնեմք զնո միայն,
և մեր միտքն ազատօրէն գրկելով սոյն
ամենաբարի Լաւն՝ պիտի չուենեայ
այնուհետեւ ուրիշ առարկայ տեսու-
թեան, նոր աշխարհի բոլոր հրաշա-
լիքներն պիտի բացուին իւր առջեւ,
և պիտի գտնէ, ոչ թէ միայն հետքն,
ոչ թէ ստուերն, ոչ թէ անունն մի-
այն, այլ երկնաւոր Հօր կենդանիներ-
կայութիւնն : Վ ասն զի յայնժամ Մա-
տուած ամեն բանի տեղ պիտի բռ-
նէ. միայն ինքն պիտի երեւի հազար
և բիւր տեսիլներով և միայն իրմով
պիտի լցուին երկինն նոր և երկիրն նոր :
Ինչպէս որ անհնարին է մաքին չը մը-
տածել և բաց աչքին՝ լոյս չը տեսնել,
նոյնպէս անհնարին պիտի լինի յայն-
ժամ չը տեսնել զՄատուած : Ի՞նչ կ'ա-
սեմ. աչքն այնուհետեւ պիտի լինի
բոլորովին լոյս. հոգին պիտի տեսնէ,
առանց նայելու. իսկ ճշմարտութիւ-
նը, որ այնքան երկար ժամանակ կը
բռնուէր, այնքան յաճախ կը կորսուէր,
կը գտնուէր և դարձեալ կը ծածկը-
ւէր, ճշմարտութիւնն այնուհետեւ
պիտի բնակի հոգւոյ մէջ, որ այնչափ
ծարաւի էր, և կը հետախուզէր, մերթ
կը մօտենար, բայց լիովին չէր վայելեր
Լուսկայն հոգւոյ և ճշմարտութեան
սոյն միացումն, թէ և տեւական եւ
անընդհատ, միշտ պիտի ունենայ նոյն
հանդիպման հրապոյր, նոր հանգիստ
ման խանդ ու խանդաղատանք. մի-
քըն, տգիտութեան տառապանք, տե-
ւէ կասկածի ու տարակուսութիւնն
տանջանքէն ազատուելով՝ կենդանի
բախտութիւն պիտի զգայ, ուրախու-
թիւնն յարատեւ, ուրախութիւնն ու-
սանելու և նոր գտնելու : Ի՞նչ սոյն
նոր վիճակի փառաւոր առաջ ելու-

Թիւնն մասնաւանդ այս բանիս մէջ կը կայանայ, որ մարդն, իւր նոր հայրենեաց մէջ տեղափոխուելով, տեսնելով զՆստուած այնպէս, ինչպէս որ է, պիտի նման լինի Նստուծոյ, պիտի զգայ և տեսնէ իւր սիրտն լցուած ամեն բանով, ինչ որ առատ է և զեղուն ՚ի սիրտ Նստուծոյ. պիտի տեսնէ իւր հոգին բողբոջին արդարութիւն, սէր և սրբութիւն դարձած. և պիտի հրճուի յաւիտեան, ծառայելով իւր երկնաւոր Հօր պաշտելի խորհրդոյ և անմահ դիտաւորութեց, ինչպէս կը հրճուի նոյն ինքն ամենեւ ջանիկն և ամենեւրանելին Նստուած, անսպառ հրճուանօք, իւր խորհրդներն յղանալով և կատարելով:

Նշմ առաքեալն դառնալով եւ իւրաքանչիւր հաւատացելոյ հետ իւր հոգեւոր ծննդեան վայրկենին դիմելով, որով եղեւ որդի Նստուծոյ, կը քարոզէ ու կը նկարագրէ մի առաւել մերձաւոր ապագայ, որ երկրաւոր կենաց սահմաններուն մէջ կ'ամփոփի: Իայց իմացէք, որ սոյն ապագայն երկնաւոր ապագայի վերայ խորհելէն կը ծնանի:

Առաքեալն կ'ասէ. «Մենայն որ ունի զայս յոյս անձին (յոյս տեսանելոյ զՆստուած որպէս և էն) սրբեսցէ զանձն իւր՝ որպէս և նայն սուրբ է»: Եթէ հեղինակն առաւել երկչոտ եւ զգուշացող լինէր, փոխանակ ասելոյ յոյս ունեցողն կը սրբէ իւր անձն, կ'սէր այսպէս՝ յոյս ունեցողն պարտական է սրբել իւր անձն: Իայց առաքելոյն համար Նստուծոյ տեսութիւնն այնպիսի մի անհրաժեշտ հետեւութիւն է սրբութեան, որ ամենեւին իրարմէ չը բաժնէր: Սոյն վճռական կերպով կ'ասէ նա դարձեալ. «Մենայն որ ՚ի նա (Նստուած) է հաստատեալ, ոչ մեղանէ»: Եւ ո՞վ

է այն, ո՞վ առաքեալ Յիսուսի Վրիտտոսի, ո՞վ է այն, որ բնաւ չը մեղանէ չեր: — Ոչմարիտ քրիստոնեայն: — Սոյնպիսի էակ բնաւ չը կայ ուրեմն. եւ Վրիտտոս միայն ինքն է, որ կը կատարէ իւր տուած որէնքն: Եւ առ ճշմարիտ է այս, ինչպէս որ անկատար կերպիւ գիտեմք և կը ճանաչեմք, նոյնպէս անկատար կերպիւ եւս կը հնազանդիմք: Ի ու, ո՞վ սիրելի աշակերտ Յիսուսի, պարա էիր ուրեմն ասել միայն՝ Թէ նա, որ կը բնակի ՚ի Յիսուս Վրիտտոս, այնու կը հրաժարի նաեւ ՚ի մեղաց, և նա, որ ունի զմեծ յոյս անձին տեսանելոյ զՆստուած, կը պարապի, կը ջանայ իւր անձն սրբելու: Իայց գոհ եմք քեզմէն, որ տուած ես ճշմարտութեանն իւր յատուկ, ճշկրիտ և հատու ձեւն, որով միայն անկ է մեր անհաւատարմութիւնն պատժել: Ի ու անողոքելի և անաչառ ես, և այս իսկ է մարդասիրութեան յատկանիշն այսպիսի պարագայի մէջ:

«Մենայն որ ունի զայս յոյս յանձին, սրբեսցէ զանձն ՚իւր»: Ինչ կը նշանակէ սրբել զանձն. ինչով կարգիւնաւորի և կը գերազանցի սոյն սրբութիւնն կամ մաքրութիւնն: — Մեն բանով, որով կ'արդիւնաւորի Նստուած. վասն զի առաքեալն կը յաւելու. «Որպէս Նստուած սուրբ է»: Եւ արդէն Փրկիչն մեր յառաջագոյն առած էր. «Եղբրուք կատարեալք, որպէս և Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է»: Եւ զնորոգեալ և անհոգեւորութիւն սրբութեան: Նստահման է Հօր սրբութիւնն, անսահման պէտք է լինի ուրեմն և որդւոյ սրբութիւնն, որ կը փափագի իւր Հօրնմանիլ սրբութեամբ և կատարելութեամբ: Իայց հարկ է, եղբարք, նկատողութեան առնուլ

սրբութեան բուն էութիւնն : Ս'ար-
դիկ սովորաբար սրբութիւնն բառին
բացատրական և դատարկ գաղափար
կը տան : Հասարակաց մեկնութեամբ
սրբութիւն բառն կը նշանակէ ազատ
լինիլ 'ի մեղաց և 'ի սխալմանց և չը
նշանակեր բնաւ սուրբ լինիլ էական
յատկութեամբ և բնաւորութեամբ .
մարդիկ սրբութիւն բառն բացատ-
րելու համար , բաւական կը համարին
միայն մեղք չունենալն : Բայց բարոյ-
ականութեան բուն սկզբունքին նայե-
լով , ինչպէս որ լոկ պատիժէ ազատ
լինելուն մէջ չը կայ երջանկութիւն .
նոյնպէս և միայն 'ի մեղաց ազատ լի-
նելն կարող չէ սրբութիւն համարուիլ
մարդոյն : Եւ մեն ազատութիւն 'ի մե-
ղաց չ'ամփոփէր իւր մէջ նաեւ սրբ-
ութիւն : Ինչպէս որ մարդ միայն այն
ժամանակ կատարելապէս երջանիկ է ,
երբ տանջանքներն փոխարկուած են
ուրախութեան և հրճուանաց , նոյն
պէս և մարդն այն ժամանակ միայն
սուրբ է , երբ մեղաց եւ սխալմանց
տեղն գրաւած է սրբութիւն , այսին-
քըն երբ սրբութիւնն բնաւորութիւն
և յատկութիւն դարձած է մարդոյ :
Եւ նկատեցէք , որ չեմ' ասեր՝ թէ
այսպէս պէտք է լինի , այլ թէ՛ իսկ և
իսկ այսպէս է : Եւսկ' ասեմ , որ մեղաց
բացատրութեան մէջ անհնար է ենթա-
դրել սրբութիւն : Եւսպիսի մեկնու-
թիւն հակառակ է ուղիղ բանի , հա-
կառակ է բնութեան : Ինչպէս Ֆիզի-
քական բնութեան մէջ , նոյնպէս և
հոգւոյ մէջ չը կայ դատարկութիւն :
Յանցանքն , մղութիւնն այն ժամանակ
անհետացած կը համարուի հոգիէն ,
երբ նորա տեղն թագաւորած է սուրբ
բնաւորութիւն և առաքինութիւն :
Եւ թէ չը կայ մարդոյ մէջ սրբութիւն
և առաքինութիւն , որչափ որ ազատ
կարծէ նա զինքն 'ի մեղաց , մեք պիտի

պնդեմք , որ ազատուած չէ , այլ իւր
յանցանքն՝ ուրիշ յանցանաց և մղու-
թիւնն՝ ուրիշ մղութեան փոխուած
է . կամ աւելի պարզ ասել՝ մղութե-
նէ 'ի մղութիւն փոխուած է և ոչ մի-
ղութենէ յառաքինութիւն : Եւստա-
քուտոյ յղկելն եւ գեղազարդելն չը
նշանակէր մի իր բովանդակապէս յայլ
ինչ փոխարկել : Հիմնովին փոփոխու-
թեան համար՝ ներքին փոփոխութիւն
պէտք է : Կենաց սկզբունքն էր միայն
որ մահուան սկզբունքն տարամերժեց :
Ս'ի սկզբունքն միւս սկզբունքի տեղն
գրաւեց , այսինքն մարդոյն աւելցաւ
և ոչ թէ պակսեցաւ : Եւ ինչպէս որ
յայնկոյս աղքատութեան առաջին
քայլ մի առնել՝ կը նշանակէ դէպ 'ի
հարստութիւն երթալ , նոյնպէս չա-
րըն ջնջելու համար առաջին արիական
ճիգն իրօք ճիգ մ' է բարին ստանալու
համար : Կարճ ասեմ , հոգւոյ մէջ
պարապ կամ դատարկ տեղ բնաւ կա-
րող չէ լինիլ : Հաւատացէք , որ այն
գահն , զոր հրեշտակն գրաւած չէ ,
անշուշտ գրաւած է զայն սատանայն :
Ինչ որ բնագէտներն կը կրկնեն բնու-
թեան համար թէ բնութիւնն դա-
տարկութիւն չը սիրէր , նոյնն և մեք
կը կրկնեմք հոգւոյ համար : Եւ ասն զի
եթէ չը կայ հոգւոյ մէջ սրբութիւն ,
անշուշտ կայ անսրբութիւն , եթէ չը
կայ առաքինութիւն , անտարակոյս
կայ մղութիւն :

«Եւսնայն որ ունի զայս յոյս յան-
ձին , սրբեցէ զանձն իւր , որպէս և
նայն սուրբ է ո' կ'ասէ առաքեալն :
Սոյն իսկ խօսքերն կը բացատրեն թէ՛
կանոնն և թէ՛ շարժառիթն : Պէտք է
սուրբ լինիլ որպէս զ'Եստուած . պէտք
է սուրբ լինիլ , վասն զի նա սուրբ է :
Ղշմարիտ է , որ առանց յուսոյն , ո-
րուն վերայ կը խօսի առաքեալն , չար
ժառիթն միայն մտքին կամ իմացա-

կանութեանն պիտի ուղղուէր . բայց այս բաւական պիտի չը լինէր սիրտն ու կեանքն վերանորոգելու համար : Սակայն , երբ շարժառիթն յուսոյ վերայ կը յենու , ունի այն մեծ զօրութիւնն , որոյ օգնութեանն կարօտ է մեր տկար Վրամբն : Յոյսն՝ տեսանել զՎստուած որպէս և է , յոյսն , որ իւր մէջ կ'ամփոփէ ամեն բան , սոյն յոյսն կը տայ ամեն ճշմարտութեանց այն զօրութիւնն ու ազդեցութիւնն , որով կարող են զինուորիլ : Այսպիսի հաստատունն յոյսն կը կացուցանէ ըզմարդն մտօք 'ի ներկայութեան և և յընտանութեան անարստին Վստուծոյ , որ սուրբ և կատարեալ է խորհրդով և գործով , և որոյ կատարեալ տեսութեանն անշուշտ օր մի պիտի արժանանայ մարդն : Այն վայրկեանէն երբ կը յուսայ մարդ , կ'ապրի Վստուծոյ քաղցր ակնարկութեան տակ , 'ի տան նորա , 'ի ներքոյ ռախց նորա : Սարդն , յուսոյ թռիչներով փոխադրուելով 'ի բնակարանն սրբութեան , հոգեպէս իրեն ընկերակից ունենալով հրեշտակներն , փառաւորեալ սուրբերն , իրեն պէս տակաւին կենաց պատերազմին մէջ շահատակող մարտիրոսներն , ամեն կերպով կը քաջաբերուի սուրբ լինիլ , որպէս զի արժանի լինի այն աներեւոյթ , բայց ըզգալի հաղորդութեան : Յուսով ընցուած մարդոյն ամեն բան կը ներշնչէ սուրբ եռանդ և սուրբ նախանձախնդրութիւն : Վմենայն ինչ կը ներշնչէ նմա խորին զգուանք ընդդէմ ամեն բանի , ինչ որ սուրբ և անարատ չէ աստուածային սրբութեամբ : Վմենայն ինչ կը բարձրացնէ , կը կրթէ և կ'ազնուացնէ մարդոյ յօժարութիւններն ու միտումներն : Վմենայն ինչ կը կրթէ , կը վարժէ նորա բարոյական ճաշակի նրբութիւնն ու նորա հոգե-

ւոր շջաւիման անօտուութիւնն : Վմենայն ինչ կը կրթէ զնա իւր երկնաւոր կոչման ունակութեան մէջ և անդադար կը վերընթելէ սոյն տեղափոխեալ ծառի վերայ , սոյն յաւիտեան թօշնեալ դագաթին վերայ , տերեւաշատ և անմահ ոստեր :

Այժմ , եղբարք իմ , թող տուէք ինձ առ վայր մի ելնել իմ բնաբանէս , բայց իմացէք , որ բնաբանէս ելնելով պիտի չ'ենեմ ընդ նմին և յԱւետարանէն : Սուրբն Յովհաննէս , ձեր անձն սրբելու համար , կառաջարկէ ձեզ մի ազնիւ և հզօր շարժառիթ , 'իերեցէք ինձ մի այլ շարժառիթ եւս իմ կողմէն յաւելուէ : Որդիք Վստուծոյ , իբրեւ ինքնասէր և նախանձոտ ժառանգորդներ կարող չէք դուք վաշել ինչ որդիութեան արտօնութիւնն , և այս իսկ պատճառաւ այլ ևս պիտի չը պատկանի ձեզ նոյն արտօնութիւնն : Դուք կը հառաչէք յաւիտ (և այս նշանաւ կը ցանկամ ճանաչել զձեզ) դուք կը հառաչէք , դուք կ'ողբաք , որ արտօնութիւն կամ առաւելութիւն կայ , այսինքն , փոխանակ ամենեքեան արժանանալու որդիական պատուոյն , սակաւք կ'արժանանան : Դուք կը ցանկաք , դուք կը փափաքիք ամենուն հաղորդել նոյն արտօնութիւնն , ամենուն բաժին հանել , ամենուն մէջ սփռել տարածել : Եստուած իսկ դրած է ձեր սրտին մէջ սոյն ազնիւ բաղձանքն , որ ամենէն առաջ Վստուծոյ սրտին մէջ էր , որ չը հանդուրժելով միայն ինքն վայելել իւր անձառ բարիքն , հաճեցաւ հաղորդել զայն իւր ստեղծուածին : Արդ՝ ձեր սոյն բաղձանքն լցուցանելու համար մի ճանապարհ կայ ձեր առջեւ - Սրբեցէք ձեր անձներն :

Դուք գիտէք որ ես կը խօսիմ Վստաւարանին համաձայն , ես կը կրթի-

ներմանոյն իսկ Հիսուսի Քրիստոսի խօսքերն, որ ձեզ ասաց. « Երկուս լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս և փառաւորեսցեն զհայր ձեր որ յերկինս է ք: Սաղ. Ե. 16: Եւ կը կրկնեմ ձեզ Հիսուսի խօսքերն, զորս շատ անգամ, շատ ձերեւոյլ և շատ թախանձանքներով խօսեցաւ նա ձեզ: Եւ ազգեցում թեան համար այս բաւական է արդէն, որ Հիսուսի Քրիստոսի խօսքերն կը խօսիմ: Եւ այն նոյն իսկ մեր բացատրած բնաբանէն գոգցես առարկութիւն մի կենէն Փրօք չի պատուէրին դէմ, և խիստ շահաւոր է սոյն առարկութիւնն յարուցանելն, վասն զի բացատրելով խնդիրն աւելի կը պարզուի: »

Եւստեն թէ՛ ինչպէս սրբենք մեր անձն այլոց օգտին համար, ինչպէս դրաւենք մարդիկ մեր գործքերով և բազմադնենք Եւստուծոյ գերդաստանն: Այս ապաքին ասուած է թէ՛ աշխարհն, որոյ մասն կը կազմեն մարդիկ, աշխարհն չը ճանաչէր զմեզ, այսինքն չը հասկնար մեր խօսքն ու գործքն: Եւստ հոգիներու կոչումն ուղղակի կը վերաբերի Եւստուծոյ, կը վերաբերի նորա բանի քարոզութեանն և գուցէ մեր աղօթքին, բայց ոչ երբէք մեր գործքին և օրինակին:

Պատշաճ կը համարիմք այս տեղ մի պարզ բայց նոյնպէս և խորին ընտրութիւն առնել, զոր գծադրաբար շատ քրիստոնեայք՝ առնել չը գիտեն: Ի՞նչ է աշխարհի չը ճանաչածն Եւստուծոյ որդւոց նկատմամբ, եթէ ոչ այն սկզբունքներն, որով նոցա կեանքն կ'ուղղուի կամ կ'առաջնորդուի, եթէ ոչ այն զգացումներն, որով կերպիւ իւրիք, նոր հոգի կազմուած է նոցա մէջ: Ի՞նչ է աշխարհի չը ճանաչածն, եթէ

վարմունքն որք ուղղակի Եւստուծոյ որդւոց բարոյական վիճակէն կը ծագին և յարակից են իրենց աղքերակին, բայց իրենց աղքերակին նման անձանթ չեն աշխարհի: Եթէ սոյն երկու իրերն ընդունիր, այն է սկզբունքներն և գործքերն, որք հեռուէն ցոյց կը տան նոր մարդն, կը մնայ այնուհետեւ կենաց և բարուց ամբողջութիւնն, որ լիովին յայտնի է բովանդակ աշխարհի: Եւ կը սխալիմ, եղբարք, նաեւ սոյն ամբողջութիւնն իսկ գերբնական է և անխմանալի: Թէ և սկզբունքներն և գործքերն առանձին առանձին եւս սիրելի են, բայց իրենց սերտ միութեամբ կարտագրեն այն արդիւնքն, որ յարմար շարժառիթ է նոր մարդոյ կազմութեան: Աշխարհի համար թէ՛ արդիւնքն և թէ՛ շարժառիթն անհասկանալի կը մնան: Աշխարհն չէ կարող ըմբռնել սոյն բարոյական սքանչելիքն, ուստի և, Եւստարանի խօսքով աւսենք, չը ճանաչէր Եւստուծոյ որդիքն: Վերջապէս, եղբարք իմ, ամեն տարեք, որոց միութեամբ քրիստոնեական առաքինութիւնն կը կազմուի, այս տարեքն են, զորս աշխարհն իսկ առաքինութիւններ կ'անուանի: Առաքինութիւններն աշխարհի ճանաչած առաքինութիւններէն կը տարբերին միայն իրենց սկզբան սրբութեամբ և յատկութեան կատարելութեամբ: Եւստուծոյն կէտէ նայելով մի և նոյն ունակութիւններն, մի և նոյն սովորութիւններն են, իորք մարդն պատուաւոր կը կացուցանեն, ընկերականութիւնն ապահով և քաղաքի կեանքն՝ խաղաղ և երջանիկ: Մի եւ նոյն յատկութիւնքն և բարուց աղնուութիւնքն են, որք երջանկութիւն են մարդոյ, եթէ ունենայ զայնս յաւուրս փորձանաց և աղէտից: Մի և նոյն զօրութիւնքն են, որք յառաջ

կը մղեն զմարդկու թիւնն 'ի ճանապարհս ճշմարիտ քաղաքակրթութեան և հաստատուն յառաջագիմութեան : Ս'ի և նոյն բարոյական գեղեցիկութիւնն է , որ մարդոյն իւր ճշմարիտ արժանաւորութիւնն ծանուցանելով կը պատուիրէ նմա յարգել իւր անձն , և երբեմն կը հրաւիրէ զնա որոնել գեր 'ի վերոյ քան զինքն մի առաւել արժանի առարկայ յարգանաց : Ս'իով բանիւ , սոքա են այն կատարելութիւնքն , զորս առաքեալն այսպէս կը թուէ . « Ս'ի ինչ ճշմարտութեամբ է , որ ինչ պարկեշտութեամբ , որ ինչ արդարութեամբ , որ ինչ սրբութիւն , որ ինչ սիրով , որ ինչ համբաւ բարեաց , որ ինչ քաջութեամբ , որ ինչ գովութեամբ » : Փիլ , Դ . 8 : Ղշմարիտ է որ սոյն առաքինական կատարելութիւններէն մի քանիսն , լ'ւետարանի և քրիստոնէի լեզուաւ , իրենց ծնունդ տուող որոշիչ սկզբունքէն փոխ առած են այս կամ այն ինչ մասնաւոր անունն , որոյ բուն գաղափարն կամ իմաստն անհասկանալի կ'երևի աշխարհի մարդոյն : Իսկ նոցա իսկական յատկութիւնն , նոցա էութիւնն անփոփոխ է և իրօք նոքա դարձեալ սիրելի են : Օրինակի համար , մարդասիրութիւնն , որ երկբայական է սոյն անուամբ , ոչ այլ ինչ է իւր գործքերով , եթէ ոչ բարութիւն , որ սիրելի է : Խոնարհութիւնն , զոր կը մերժեն աշխարհի մարդիկն , ոչ այլ ինչ է , եթէ ոչ համեստութիւն , պարկեշտութիւն , որ սիրելի է : Ողորմածութիւնն , որոյ անունէն կ'երկնէին , ոչ այլ ինչ է . և եթէ ոչ գթութիւն քաղցրութիւն , ներդաշնակութիւն , որ սիրելի է : Սկզբունքն կարող է ատելի լինիլ . բայց 'ի ժամանակին արդիւնքն ոչ երբեք : Լ'յս ամենն , երբ ճշմարիտ է , երբ հաստատուն է , երբ բարձր է , երբ պարզ է

և բնական , երբ ինքնակամ է և ինքնայորդոր , անշուշտ իւր կատարածն է միութիւն պատուոյ և սիրոյ : Ղը ճշմարիտ քրիստոնեայն , որչափ որ աւտուի , անշուշտ 'ի վերջոյ սիրելի կ'երևի և սիրելի քան զամենայն մարդիկ : Նախատինքներն , որք կը պարտւրէին զնա իսպառ , կը նուազին և միայն նորա համոզմանց շուրջ կ'ամփոփին : Ս'արդիկ գուցէ նորա համոզմանց դէմ կը զինին , բայց նորա կեանքն պատուով կը յըջապատի : Եւ մտածման արժանի կէտ մի կայ այստեղ , որ շատ անգամ սոյն պատիւէն իսկ զգուշանալու է . վասն զի կարող է պատահիլ որ մի վտանգէն միւս վտանգի մէջ ընկնի քրիստոնեայն . նախատանաց որոգայթներէն՝ սահիփառաց որոգայթներուն մէջ . որովհետեւ քրիստոնէական յանրաւի նախատուած առաքինութեան յարգն ու համարումն խիստ ընդհանրական է և ազդեցիկ . թող այս յարգն ու պատիւն ակամայ լինի և համարեալ թէ բռնի կորզուած . թող սոյն վստահութիւնն համակրութեան բնութիւն ու յատկութիւն չունենայ . այս կարող է իրօք այսպէս լինիլ , ինչ ինչ պարագայից մէջ առ ժամանակ մի , և շատ պարագայից մէջ միշտ և հանապաղ : Սակայն , եղբարք իմ , քրիստոնէական կենաց անուշահոտութեան ծաւալումն աւելի թափանցիկ է : Չը կայ այնպիսի կարծր գոյութիւն , որուն վերայ առաւել կամ նուազ չ'ազդէ սոյն անուշահոտութիւնն : Ընհարին է , որ մարդ երկար ժամանակ կարենայ դիմադրել այնպիսի մի հղոր հըրապուրի , ինչպէս է քրիստոնէական կենաց անուշահոտութիւնն : Շատ անգամ մարդիկ իրենց կարծելէն առաջ գրաւուած են : Եւ ինչպէս որ Յիսուսի վերայ իրականացած անա-

րատ սրբութեան տեսութիւնն քրիստոնէայք կը կազմէ, նոյնպէս նուազ, բայց իրական սրբութեան տեսութիւնն է, որ կը պատրաստէ քրիստոնէայքն և տախաւ առ տախաւ կրնտէլացնէ Յիսուսին նայելու: Դուք կը աեսնէք ուրեմն, ո՞վ երջանիկ աշակերտք Յիսուսի, դուք կը տեսնէք որ թէ և աշխարհէն հեռի, կազդէք աշխարհի վերայ, և սուրբ Պօղոսինը ման, դուք էք միանգամայն «Իբրեւ անծանօթք՝ և ծանուցեալք . . . իբրեւ տնանկք՝ և զբազումս մեծացուցանողք» Բ. Կորն. 2. 9-10: Դուք կը տեսնէք, որ ոչ մի բան չարագելուր զձեզ, այլ անհրաժէշտ պարտք կը դնէ ձեր վերայ, որ ձեր անձն սրբէք ՚ի տես ձեր նմանեաց, որք, շնորհիւն Աստուծոյ, պիտի լինին ձեր գործոց աշակերտ: Այս օգուտն պէտք է որ միանայ, իբրեւ ստիպողական շարժառիթ, այն ամեն օգուտներուն հետ, սրբ կը պարտաւորեն զձեզ ձեր անձն սրբելու: Այլ ես անտարակոյս կարող եմ ասել, որ եթէ դուք ձեր նմանեաց օգուտն աչաց առջեւ չունենաք, ձեր սրբութեան գործն կը յապաղի և զգալի կերպիւ կը վտանգուի Դուք կարօտութիւն ունիք սոյն շարժառիթին, որ ՚ի հարկէ գերադոյն չէ, բայց աւելի մօտաւոր է և աւելի անընդմիջական կերպիւ զգալի, քան թէ այն շարժառիթն, զոր Սուրբն Յովհաննէս կ'առաջարկէ ձեզ իմ բնաբանիս մէջ: Եւ այն իսկ Սուրբն Յովհաննէս կը վաւերացնէ և կ'ապահովէ մեր ասածներն, երբ կը վճռէ. «Որ ոչ սիրէ զեղբայր իւր, զոր տեսնէ, զԱստուծոյ, զոր ոչն ետես, զնաոր կարիցէ սիրել» Բ. Յով. Դ. 20:

Բայց ահա մի այլ երաշխաւոր, որ ՚ի վեր է քան զՅովհաննէս: Յիսուս Քրիստոս իւր աշակերտաց հա-

մար խօսելով կ'ասէ. «Այս սուրբ առնեմ զանձն իմ վասն նոցա» Եւ. Ժ. 19: Կռեցէք այս խօսքն, եղբարք: Այլ եւս է ասացէք դուք, որ սոյն խօսքերն արտասանողն ինքն Սուրբ էր եւ Արդար: Այլ երբ կը տեսնէք, որ նա սուրբ կ'առնէ իւր անձն իւր աշակերտաց համար, կը համարձակիք դուք արդեօք ասել, որ դուք կ'աշխատէք ձեր անձն սրբելու ձեր աշակերտաց համար: Վասն զի աշխարհի իւրաքանչիւր որդին աշակերտ է, Աստուծոյ որդիէն ծնուած, որ իրեն մերձաւոր է: Այլ իւրաքանչիւր քրիստոնէայ առաքեալ է, որովհետեւ քրիստոնէայ է:

«Վայ, կ'ասէ աստուածային ձայնը, վայ մարդոյն այնմիկ, յոր ձեռքն պայցէ գայթակղութիւն» Սաւ. Ժ. 7: Բայց քանի որ գայթակղութեան մասին մեր ասածներն ճշմարիտ են, մի թէ կարօղ չեմք սոյն խօսքերն դարձնել նաեւ այսպէս, «Վայ մարդոյն այնմիկ, որ ոչ հաստատէ զեղբայր իւր» Եւ. Ժ. Կ. Եղբարք իմ, բարոյապէս առնելով, ի՞նչ կը նշանակէ չը չինել, չը հաստատել, եթէ ոչ քան դել, կործանել: Բայց յայտմանէ ի՞նչ պէս կարող է քրիստոնէական սիրտ մի ստուն արեամբ և անտարբերութեամբ ասել. «Իմ գործս կամ պաշտօնս է չը կորուսանել բնաւ, իսկ արգելոյ՞ որ չը կորնչին՝ իմ գործս չէ» Եւ. Ժ. Կ. Եւ այս մը տաճե՞ն անգամ սպանութիւն է: Կայէն մի կայ այսպէս մոտաոգ քրիստոնէին մէջ, և թող չը զարմանայ բնաւ, եթէ օր մի լէ Յաւիտեականին աշխատանքն. «Ուր է եղբայր քո . . . զի՞նչ գործեցեր զայդ» Եւ. Ժ. 9-10:

Պիտի ունենայ արդեօք առաւել վստահութիւն և իրաւունք քան ըզնախկին մարդաստանն և պիտի պա-

ստախանէ՝ արդեօք առաւել քան զնա
համարձակութեամբ, « Սի թէ պա-
հապան իյեմ եղբօր իմոյ Դ : Լ, յն, ան-
տարակոյս պահապան էիք դուք : Լ-
յն, անտարակոյս, իւրաքանչիւր որ
պահապան է իւր եղբօրն : Ս, որչափ
գեղեցիկ է այս պաշտօնն, այս հան-
րական առաքելութիւնն, և որչափ
պարզ է միանգամայն : Լ՝նչ կը պա-
հանջուի իւրաքանչիւրէս, եթէ ոչ
առնել մարդկանց սիրոյն համար այն,
ինչ որ պարտաւոր էինք առնել Լ՝ն
տուճոյ սիրոյն համար, նոյն խօսք մեր
միակ սիրոյն համար : Լ՝նչ կը պահան-
ջուի մեզմէն, եթէ ոչ ընկերին բարիք
առնելով, նոր շարժառիթ ունենալ
նոյն խօսք մեր սեպհական բարին յա-
ռաջոյնելու : Վ, ասն զի, լաւ խորհե-
ցէք, ոչ թէ մեզմէն կը պահանջուի,
որ սքողեմք զմեզ գէժ՝ յանդիման մեր
եղբարց, ծածկեմք նոցա առջեւ մեր
տկար կողմերն և յայտ յանդիման կա-
ցուցանեմք մեր զօրութիւնն : Ա, այս
չէ մեզմէն պահանջուածն, այլ
այն կը պահանջուի մեզմէն, որ լի-
նիմք մեր եղբարց առջեւ այնպէս,
ինչպէս որ եմք. թողումք, որ նոցա
նայաւածքն թափանցէ մինչեւ մեր
սրտի խորքն. այնպէս որ նոքա առիթ
չունենան մեր արտաքին մարդոյն հան-
գէտ ծածկեալ և կասկածաւոր մարդ
մի եւս նշմարել մեր մէջ : Իսկ իրօք
խօս այնպէս լինիմք, ինչպէս պարտա-
կան եմք լինիլ : Գ, անամք այնպէս լի-
նիլ : Լ, թէ Զանամք, Զանքն արդէն
արդիւնք է : Լ, յստէս է բարոյական
սկզբունքն : Գ, երմ և եռանդուն բազ-
մանքն արդէն իրականութիւն մ՝ է :
Լ, ով որ կը փախաբի կեանքով սուրբ
լինիլ, նա արդէն, ըստ չափու ինչ,
սուրբ է սրտիւ : Խօսելու ձիրքն, ու-
սուցանելու տաղանդն յառաւել է ու
մանց միայն. բայց գործքով առաքե-

լութիւնն հասարակ է ամենուին : Լ,
իսթաք կատարեցէք ուրեմն ձեր գոր-
ծով առաքելութեան դաշտօնն : Սրբ-
բեցէք ձեր անձն այլոց շինութեան
համար : Արթեցէք զձեզ մարգասի-
րութեան մէջ նոյն խօսք մարգասիւ-
թեամբ : Սրբեցէք, օրհնեցէք, պա-
ղատեցէք, որպէս զի այլոց ուսուցա-
նէք սեր, օրհնութիւն, աղօթք : Բարոյ
և ծարաւ ունեցէք ձեր եղբարց փրկ-
կութեան համար : Լ, նագ եղէք նո-
ցա հոգւոյ սրբութեան մասին Լ, ու-
սուճոյ սիրոյն համար : Վրեցէք զնո-
սա սրաիւ և մուծէք այն աստուա-
ծային գերդաստանի շրջանակին մէջ,
ուր մտածէք դուք շնորհօք Փրկչին :
Լ, նգարձակեցէք, լայնեցուէք սոյն ջր-
ջանակն, բազմացուցէք սոյն գերդաս-
տանն, և հոգեւոր ու գերազոյն իմն
խմստիւ կատարելով նորա պատուե-
լին, որ միանգամայն Լ, բարիքն է մար-
մնոյ և Ստեղծիչ հոգւոյ՝ ԱճԵՑԻՔ ԵՒ
ԹԱՁՄԱՑԱՐՈՒՔ : Որպէս զի, օր մի,
եղբայրական հոգիներու ընկերութեմ,
կարող լինիք երեւիլ յոռո մարգասի-
րութեան աթոռոյն և ասել ձեր հա-
տարակոյ շօրն, ոչ միայն իբրեւ հայ-
րեր, կամ իբրեւ ազգականներ և բա-
րեկամներ, ոչ միայն իբրեւ հովիւներ,
այլ իբրեւ հասարակ մարդիկ. « Լ, հա-
ւասիկ, Տէր, ես եւ մանկուիք իմ,
զորս ետուրն ինձ Դ : Լ, բ. Բ. 13 :

